

متن پیاده سازی شده

بسم الله الرحمن الرحيم

مستحضرید که بحث در کلام مرحوم صدر بود؛ برخی که مطالب جدید ایشان در این بحث ذکر شد و الان به دیگر فرمایشات ایشان می پردازیم.

مطلب جدید: مرحوم آقای خوئی فرمود در مسائل حدسی اگر اتفاقی رخ دهد چه تعداد اتفاق کنندگان زیاد باشد چه کم فرقی نمی کند چرا که ما خبر حدسی را نمی پذیریم و کثرت اتفاق کنندگان درصد خطا را کم نمی کند بخلاف خبر حسی که اگر اتفاق کنندگان هرچه بیشتر شود درصد خطا کمتر می شود.

مرحوم صدر: حساب احتمالات را در باب اجماع جاری می داند اما می فرماید چون اجماع حدسی است احتمال خلاف زود افول نمی کند بخلاف خبر حسی که احتمال خلاف زودتر از بین می رود؛ ایشان می فرماید گاهی اوقات به خاطر تعدد اجماع کنندگان انسان به قرار می رسد.

نکته دیگر: بحث تجميع ظنون است که در کلام ایشان دیده می شود:

«و يتأثر حساب الاحتمالات في الإجماع بعوامل عديدة، منها نوعية العلماء المتفقين من الناحية العلمية و من ناحية قربهم من عصر النصوص (هر چه به عصر معصومین نزدیک شویم اجتهاد کمتر می شود) و منها طبيعة المسألة المتفق علی حکمها (اگر مساله فرض کنید مطابق قاعده باشد با جایی که مخالف قاعده باشد فرق می کند و در جایی که مخالف قاعده باشد انسان بیشتر می پذیرد؛ چرا که جایی که موافق قاعده باشد انسان احتمال می دهد طبق قاعده ادعای اجماع کرده اند) و كونها من المسائل المترقب ورود النص بشأنها (مساله مورد اتفاق، آیا ما انتظار نص در مورد آن را داشتیم یا نه؛ اگر مساله، ورد نص در آن قابل انتظار باشد پذیرش اجماع نسبت به آن راحت تر می شود به خلاف مسائلی که مورد سوال نبوده است) أو من التفصيلات و التفریعات (مسائل جزئی و مسائلی که سوال پرسیده نمی شود) و منها درجة ابتلاء الناس بتلك المسائل و ظروفها الاجتماعية، فقد يتفق أنها بنحو يقتضي توفر الدواعي و الظروف إشاعة الحكم المقابل لو لم يكن الحكم المجمع عليه ثابتاً في الشريعة حقاً. و منها لحن كلام أولئك المجمعين في مقام الاستدلال على الحكم و مدى احتمال ارتباط موقفهم بمدارك نظرية موهونة. إلى غير ذلك من النكات و الخصوصيات. مباحث الأصول؛ ج2؛ ص300.

همه این مطالبی که مرحوم صدر نقل می کند مطالب اطمینان زا می باشد و باید ببینیم اطمینان حاصل می شود یا نه؛ و در صورت اطمینان ما عمل می کنیم.

ما قبلاً (دو سال قبل) عرض کردیم که برخی از بزرگان فقه، اجماع را به این دلیل رد کرده اند (مثل استرآبادی) که اجماع از اهل سنت به میان شیعه آمده است؛ برخی مثل صاحب حدائق حرف از اهل سنت نمی زنند اما می گویند این صغری محقق نیست یعنی فرضاً کبری هم محقق باشد اما صغری ندارد.

مرحوم صدر به این اشکال می تواند پاسخ دهد به این نحو که گاهی انسان با اتفاق چندین نفر احتمال خلاف را منتفی می داند؛ در کلمات مرحوم صدر و اژه‌ای به نام ارتکاز دیده می شود؛ ایشان می فرماید گاهی اتفاق علما کاشف از ارتکاز است یعنی ارتکاز فقها این بوده است.

مانند ما در دوران معاصر رساله، تحریر الوسيله و... زیاد داریم اما اگر دقت کنید می بینید یک سری سوال ها مطرح نشده است مثلاً: کسی سوال کند آیا لازم است ما در روشنائی وضو بگیریم یا نه؟ ما جواب اینها را به وضوح می دانیم و این جز ارتکازات ماست.

ثمره ارتکاز دانستن اجماع

آنجا که می‌گوییم اجماع کاشف از روایت است یعنی یک روایتی به دست آنها (اجماع کنندگان) رسیده است اما به دست ما نرسیده است این برای ما بعید به نظر می‌رسد چرا که کتاب‌های علمای فقط یک نسخه نداشته بلکه در سرزمین‌های متفاوت پخش می‌شده است اما اگر گفتیم ارتکاز فقها این بوده دیگر استبعاد ندارد چرا که ارتکاز را کسی در جایی ثبت نمی‌کند و در بین اتفاق کنندگان به صورت ارتکاز بوده است اما به مرور زمان سوال شده و شک ایجاد شده است.

نکته: در اجماع از چند ناحیه مسامحه صورت می‌گیرد؛ گاهی در اصل نقل اجماع تسامح می‌شود مانند سید مرتضی که اجماع علی القاعده را پذیرفت باید در این موارد دقت بیشتری کنیم.

نکته دیگر: ما (استاد علی‌دوست) بارها گفته ایم که اجماع در برخی موارد (معقد دار) اطلاق دارد؛ ایشان (مرحوم صدر) می‌گوید اجماع چه معقدار و چه غیر معقدار اطلاق ندارد و باید اخذ به قدر متیقن کنیم چرا که وقتی فقها اجماع دارند، این اجماع شهادت می‌دهد که امام نظرشان همین بوده است.

الحمد لله رب العالمین